

*Юрій МИЦІК
(м. Київ)*

РЕЦЕНЗІЯ

**на книгу: “Врятована пам’ять. Голодомор 1932-1933 рр. на Луганщині:
Свідчення очевидців”**

(Упорядник Ірина Магрицька). – (Луганськ, 2008). – 464 с.

Найбільша трагедія українського народу – голодомор-геноцид 1932-1933 рр. приваблює нині посилену увагу широкої громадськості як в самій Україні, так і за її межами. Природно, що нині значно активізувалося дослідження цієї трагедії і публікація джерел з її історії.

Одним з головних напрямків роботи дослідників є запис свідчень тих, хто пережив цю трагедію. На жаль, робити і публікувати ці записи свідчень стало можливим відносно недавно, з часів горбачовської перебудови. Але вже фундаментальна книга В.Маняка та Л.Коваленко показала величезне значення меморатів про голодомор 1932-1933 рр. як історичного джерела. Пізніше записи свідчень велися різними дослідниками, але це були переважно зусилля ентузіастів, що позначилося на науковому рівні записів та публікацій, недостатня ж координація призвела до того, що картина голодомору в деяких регіонах України залишається недостатньо проясненою.

Між тим, покоління свідків голодомору 1932-1933 рр. тоне на очах, і лише незначну кількість із них встигли опитати дослідники. Отже, треба поспішати, щоб охопити якомога ширше коло свідків голодомору і записати від них унікальну інформацію. Цим шляхом йдуть нині ряд науковців, що працюють у Києві, у Житомирі, у Запоріжжі на чолі з проф. А.В. Бойко (про це свідчать, наприклад, перші три томи 15 - томної серії “Усна історія Південної України”), у Чернігові на чолі з доц. Т.І. Демченко та в інших центрах України.

Серед найактивніших дослідників, котрі плідно працюють, проводячи польові археографічні експедиції, помітне місце належить кандидату філологічних наук, доценту кафедри української мови та літератури Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля (Луганськ) Ірині Магрицькій. Ось уже протягом понад 10 років вона записує свідчення очевидців у регіоні, який у цьому плані ще явно недостатньо вивчений – на Луганщині, де поєдналися землі історичної Слобожанщини та Донбасу. Причому вона змістила коло своїх наукових інтересів на записи меморатів про голодомор, прагнучи компенсувати пасивність або відверте ігнорування даної проблематики багатьма представниками наукового “істеблшменту”, викоханого тією партією, яка й організувала голодомор.

В результаті нею особисто або під її керівництвом були записані свідчення 296 осіб, які розповіли про трагедію голодомору у 16 районах Луганської області, а також у деяких інших регіонах. Ці свідчення і складають основний зміст рецензованої книги, вони і є найціннішим її матеріалом, який дозволить суттєво розширити джерельну базу досліджень про голодомор 1932-1933 рр.

Згадані свідчення – це результат опитування на підставі добре продуманої

анкети. Інша справа, що свідчення нерідко доводилося нині брати у осіб, які під час голодомору 1932-1933 рр. були дітьми, тому їхня пам'ять затримала переважно те, що стосується своєї сім'ї, смерті близьких тощо. І.Магрицька цілком слушно подала у книзі свідчення по районах сучасної Луганської області та по конкретних селах. Це дає змогу без спеціального географічного покажчика легко знайти потрібне село чи район, зіставити між собою свідчення різних осіб, що походять з одного села, встановити спільне та розбіжності, встановити особливості голодомору на Луганщині. І. Магрицька наводить також дані про тих, хто зробив записи (всього 30 осіб), вказуючи і на місце запису, і на час. Дуже важливим є й те, що вона наводить і фотографії понад 100 опитаних свідків, знаходить добрі слова і для тих, хто фінансував експедиції або надав посильну допомогу у їх організації. Це важливо не тільки для кращого удокументування книги, але й для певної моральної сатисфакції свідків і помічників у проведенні цієї широкомасштабної роботи. Оскільки частина свідчень була нею задокументована на відео або аудіоплівки, то варто б подумати на створення у перспективі документального фільму про голодомор на Луганщині або запису інформації на електронних носіях.

Тексту свідчень передуює вступ упорядника, тобто самої І. Магрицької, який уводить читача у творчу лабораторію дослідниці, розкриває історію народження та реалізацію широкомасштабного задуму, методику збору свідчень, формування мережі записувачів текстів – меморатів, публікацію на сторінках книги також і листів, тощо. Це дуже важливі моменти книги, оскільки дозволяють розрізнити особливості кожного із виданих у книзі пластів свідчень, отже чіткіше усвідомити ступінь достовірності кожного з них.

Автор як досвідчений філолог підкреслює значення своєї праці також для мовознавців – діалектологів, фольклористів тощо і тому прагне передати особливості мови свідка, навіть коли він говорить “суржилом”, не завершує речення. Нині існують різні думки, щодо відтворення у подібних записах всіх особливостей мови свідка, таку методику застосовують переважно філологи, і вона має таке саме право на життя, як а, до якої тяжіють професійні історики.

І.Магрицька не претендує на роль історика-теоретика голодомору, але зібрані в її книзі свідчення говорять самі за себе і подають нові аргументи, що переконують читачів у тому, що дійсно голодомор 1932-1933 рр. був актом геноциду українського народу. Про це ж йдеться і у двох вступних статтях до книги, написаних журналістом Олександром Крамаренком (“Український голокост”) і професором Анатолієм Климовим (“Це була одна з найтрагічніших сторінок української історії ХХ століття”). Вміщення їх тут є цілком доречним, оскільки вони змальовують загальне тло, на якому було Кремлем вчинено злочин голодомору – геноциду 1932-1933 рр., вказують на головні риси проведення голодомору та інших терористичних і насильницьких акцій влади (розкуркулення, депортації тощо), стисло розповідають про тяжкі наслідки голодомору, особливо демографічні, що гостро відчуваються й нині. Насамкінець відзначимо, що книга І.Магрицької видана на високому поліграфічному рівні, непоганим, як на нинішні часи, накладом (2500 примірників).

Таким чином, не тільки наукова, але й широка громадськість, має можливість

ознайомитися з надзвичайно цінними свідченнями про голодомор-геноцид 1932-1933 рр. і зберегти для нащадків пам'ять про трагедію 75-річної давності на Луганщині. Дане видання є надзвичайно корисним для науковців, архівістів, музеєзнавців, краєзнавців, воно може бути використано і в ході навчального процесу у вищій та середній школах України і без сумніву заслуговує на публікацію. Висловлюємо щирі подяку п. Ірині Магрицькій за її шляхетну працю і бажаємо успіхів на подальшому науковому шляху.